

Příloha č. 1 – Hněv ve slovnících českého jazyka

Hněv ve výkladových slovnících:

Podle **Jungmanna** je hněv „*ona náruživost, v které veliká nechuť za uražením nějakým mocně se vyjevuje [...]*“ (Jungmann 1835/1989, s. 701).

Trávníčkův Slovník jazyka českého o hněvu pojednává následovně: „*[...] prudké hnutí mysli z veliké nelibosti, nespokojenosti, z urážky... [...]*“ (Trávníček 1952, s. 431).

Slovník spisovného jazyka českého pod heslem *hněv* nabízí následující význam: „*[...] prudký odpor spojený s prudkým hnutím mysli z nelibosti, prudký vzruch mysli, prudká nelibost, rozhorlení, popuzení proti někomu [...]*“ (Havránek 1989, II., s. 53). Uvádí k němu celou řadu jazykových dokladů, mezi jinými i vyjádření jako *vzplanout/zahořet/sopit hněvem, krotit svůj hněv, vylít si na někom hněv, jeho hněv vzkypěl* ad.

Ve **Slovníku spisovné češtiny** najdeme pod heslem *hněv* informaci o tom, že se jedná o prudké rozhorlení, popuzení nebo zlost. Slovník dále popisuje někoho, kdo se hněvá, jako toho, kdo žije v nevěli či v nepřátelství (*Slovník spisovné češtiny* 1994, s. 96).

Hněv v synonymických a ideografických slovnících:

Slovník českých synonym udává k heslu *hněv* synonyma *zlost, vztek, zloba*, knižní slova *zášť* a *spory*, dále *nenávisť, nelibost, rozhorlení, mrzutost, nepřátelství* a antonymum *klid* (Pala, Všianský 2000, s. 81).

V **Tezauru jazyka českého** byl pojem HNĚV zařazen do třídy VI: Emoce, náboženství a morálka pod heslový odstavec č. 733 Silná emoce.

U hesla *rozčilení* tu můžeme najít následující synonyma: *předráždění, rozohnění, pobouření mysli, pohnutí mysli, afekt, rozhořčení, rozezlenost, nahněvanost, navztekanost, rozkacenost, popuzení, popuzenost, nakvašenost, nakvašení, nasranost, dopal, dožer, pifka, hněv, vztek, zlost, zlostnost, rozlícenost, rozvztekenost, zloba, zuřivost, šílenství, záchvat, nával, nával vzteku, paroxysmus zlosti, výbuch hněvu, bouře hněvu, záchvat zuřivosti, běs, běsnění, zběsilost, furor, agrese, hysterie, záchvat hysterie, hysterický záchvat, záchvat šílenství, nepřičetnost*. Pod heslem *rozčilený* pak nacházíme synonyma: *podrážděný, předrážděný, hněvivý, rozhněvaný, nahněvaný, dohněvaný, pohněvaný, dohřátý, dopálený, dožraný, nakvašený, namíchaný, našťvaný, navztekaný, nasraný, popuzený, rozdurděný, naježený, načepýřený, nakohoutěný,*

rozkohoutěný, rozčertěný, rozkacený, rozzlobený, nazlobený, rozezlený, rozhořčený, soptivý, zlostný, vztekly, rozvzteklý, zdivočelý, rozzuřený, rozběsněný, rozlícený, zuřivý, běsnící, běsnivý, běsivý, běsný, zběsilý, lítý, nepřičetný, šílený, v amoku, na válečné noze (Klégr 2007, s. 429).

Heslo *rozzlobit* pak zahrnuje synonyma: *rozčilit, rozhněvat, podráždit, popudit, namíchnout, vytočit, dopálit, dopalovat, hníst, hnout žlučí, zdvihnout žluč, hnout osrdím, rozhořčit, pobouřit, rozhorlit, vyvést z rovnováhy, rozvztekát, rozvzteklit, rozčertit, rozkatit, rozzuřit, rozlítit, rozběsnit, dohnat k šílenství, hněvat, krev vřít v žilách, naštvat, nakrknout, nasrat*. Pod heslem *rozzlobit se* jsou synonyma: *vztekát se, rozčilit se, rozčilovat se, rozhořčit se, rozhorlit se, rozkatit se, rozlítit se, rozběsnit se, běsnit, řádit, zuřit, soptit, vzplanout hněvem, vzkypět hněvem, vybuchnout, explodovat* (Klégr 2007, s. 430).

S pojmem HNĚV pak dále souvisí heslový odstavec č. 804 Zlost, kde jsou dále rozpracována synonyma: *vztek, zlostnost, výbuch zlosti, srážka* (zahrnuje synonyma jako *hádká, váda, rozmiška* atp.), *uráženost, zamračení, zlostník, rozčilený, rozzlobený, zlostný, zuřivý, zlobit se, rozzlobit se, zuřit, urazit se, mračit se, zlobit, rozhněvat, rozzuřit, urážet*. Dále pak heslový odstavec č. 805 Popudlivost, který přináší dále rozpracovaná synonyma *hádavost, nedůtklivost, nazlobenost, popudlivec, zlá žena, popudlivý, hádavý, nedůtklivý, citlivý, náladový, nabroušený, nazlobený, být popudlivý, vadit se, urážet se, nahněvat se* (Klégr 2007, s. 474-475).

Hněv v etymologických slovnících:

Stručný etymologický slovník jazyka českého dává etymologii slova *hněv* do souvislosti se slovem *hnědý*. Slovo podle něj vzniklo původně z praslovanštiny a jeho významem je „rozpálení“. Slovo *hnědý* má podle slovníku všeslovanský původ a souvisí pravděpodobně s *nítiti*, slovník uvádí, že *hnědý* má sémantiku „připálený plamenem“ (Holub, Lyr 1978, s. 193).

Machek ve svém **Etymologickém slovníku jazyka českého** u hesla *hněv* nabízí podobný výklad jako Rejzek (viz níže). Původ tohoto slova je podle něj nejistý, pravděpodobně spojený se slovem *nítiti* (*roz-*, *za-nítiti*) (Machek 1997, s. 171).

Ani podle **Českého etymologického slovníku** nemá výraz *hněv* jednoznačný etymologický výklad. Jako jeden z možných výkladů uvádí souvislost s praslovanským *gnětiti* (*nítit – vznítit, roznítit*), které by významově odpovídalo „zapálení, roznícení mysli“. Další možný výklad vychází opět z praslovanského výrazu, a to z *gniti* (*hnít*), odtud „hnis, jed v těle“.

U obou výkladů ale údajně vyvstávají problémy z hlediska slovtvorného. Slovník se tedy uchyluje k výkladu, vycházejícímu z indoevropského *ghnēi* „třít, roztírat“, ze kterého se oba výše uvedené praslovanské výrazy vyvozují (Rejzek 2001, s. 204). Na tomto místě bude ještě zajímavé uvést etymologii významově příbuzného slova *vztek*, které se vyvozuje od staročeského *vztekly*, *vztéci se* čili „vylít se vzhůru“ (tamtéž, s. 728).

Příloha č. 2 – Údaje o realizaci výzkumu a respondentech

Výzkum, který byl východiskem pro získání jazykového materiálu k této práci, byl zrealizován v období duben – srpen 2016 v Praze. Ve výzkumu jsou zaznamenány výpovědi devíti neslyšících mluvčích, kteří většinou pocházejí z území Čech (jeden mluvčí pochází z Moravy). Mluvčí jsou ve výzkumu označeni jako R1 – R9 (respondent 1 – respondent 9) a spadají celkem do pěti věkových kategorií:

R2 – R4 věková kategorie do 20 let

R1, R6 a R7 kategorie věkového rozmezí 20 – 30 let

R8 kategorie věkového rozmezí 30 – 40 let

R5 kategorie věkového rozmezí 50 – 60 let

R9 kategorie věkového rozmezí 60 – 70 let

R1 – R5, R8 a R9 jsou mluvčí z druhé nebo třetí (R1) generace neslyšících, jejichž mateřským jazykem je český znakový jazyk. R6 a R7 jsou neslyšící sourozenci, děti slyšících rodičů, kteří si český znakový jazyk osvojili v průběhu své školní docházky, kterou již od období předškolního vzdělávání absolvovali ve školách pro neslyšící.

Znaky z pojmové oblasti hněvu byly získány pomocí videomateriálů a komiksu, které mluvčí měli možnost zhlédnout a poté se k nim vyjádřit. Znaky, jež byly při výzkumu získány, byly následně posuzovány konzultanty (konzultantka diplomové práce /dále KDP/ Radka Nováková, konzultantky K1 – K3). Těmi jsou buďto lingvisticky vzdělaní neslyšící (KDP, K1) anebo neslyšící z druhé generace (KDP, K2, K3). Z časových důvodů byly některé znaky posuzovány pouze některými konzultanty. Konzultanti byli dotazováni, zda dané znaky používají a jaká je podle nich možná motivace znaků. Dále byli požádáni, zda by mohli do výzkumu přispět vlastními znaky z pojmové oblasti hněvu.

První část výzkumu zrealizovaná ve spolupráci s R1 byla spíše pilotáží, při které byla zjišťována elicitální hodnota videomateriálů pro výzkum. Z toho důvodu zhlédla R1 jiný počet videomateriálů než R2 – R9 (nebyla jí předložena videa 1 - 4, namísto toho zhlédla jiné video, které ale mylně interpretovala, takže na jeho základě nebyl získán relevantní jazykový materiál). Na základě jejích reakcí na zhlédnutá videa pak bylo rozhodnuto, která videa budou ve výzkumu i nadále distribuována a která budou nahrazena jinými. Díky pilotáži jsme následně u R2 – R9 získali vyšší počet znaků z pojmové oblasti hněvu. Někteří mluvčí byli z jistých důvodů natáčeni skupinově (trojice R2 – R4 a dvojice R6 a R7). Jsme si vědomi toho, že natáčení ve skupinách má svá rizika (např. vzájemné ovlivnění), domníváme se však, že může mít i řadu výhod (např.

větší otevřenost vůči výzkumníkovi, pokud jde o skupinu mluvčích, kteří se navzájem dobře znají, což odpovídá složení skupin v našem výzkumu). R2 – R4 jsou studenti střední školy, kteří byli osloveni takřka najednou. Jedná se o studenty, kteří se navzájem dobře znají a denně se setkávají v rámci téměř rodinného kolektivu střední školy. Vzhledem k tomu, že studenti byli spíše svolní k natáčení ve skupině, bylo jim v tomto směru vyhověno. Díky společnému natáčení byli studenti při výzkumu uvolněnější a otevřenější ke komunikaci. Výzkumu se také účastnila jejich spolužačka, původem ze Slovenska. Její odpovědi tedy nebyly brány v potaz, neboť byl v jejích promluvách zřejmý vliv slovenského znakového jazyka. R6 a R7 jsou sourozenci, kteří také preferovali společné natáčení, nezdálo se nám tedy vhodné jejich přání nevyhovět. Ostatní respondenti byli natáčeni samostatně.

Celý výzkum byl zrealizován autorkou práce. Toto řešení sice zahrnuje určitá rizika (např. ovlivnění výzkumníkem, jehož mateřským jazykem je čeština), přesto bylo zvoleno jako nejvhodnější způsob získání jazykových dat. Domníváme se totiž, že je to právě diplomantka, která má přesnou představu o tom, jak při výzkumu postupovat a na co se v jeho průběhu ptát. Domníváme se dále, že autorka práce nebyla respondenty v průběhu výzkumu vnímána jako cizí element, neboť již několik let aktivně působí v komunitě českých neslyšících jako tlumočnice českého znakového jazyka.

Před samotným výzkumem byli respondenti informováni o tom, že se jedná o lingvistický výzkum, jehož cílem je zkoumat přirozený projev neslyšících. Dále jim bylo diplomantkou sděleno, že pořizované videozáznamy jsou získávány pouze pro účely diplomové práce a nebudou nikde dále šířeny ani prezentovány. S tímto sdělením všichni respondenti souhlasili. Respondentům bylo při výzkumu puštěno 9 videí a dále jim byl předložen komiks „Špatný den“ (viz přílohu č. 4), jehož autorkou je Radka Stará a který byl vytvořen pro potřeby práce. Respondenti vždy nejprve zhlédli příslušné video (příp. komiks) a poté byli vyzváni, aby popsali chování ústředních postav. Respondenti byli v některých případech ještě následně požádáni, aby svou výpověď doplnili. R1 byla po zhlédnutí V5 „Rvačka“ tázána, jak by se cítila, kdyby zažila podobnou situaci, R5 byla po okomentování komiksu tázána, zda také někdy zažila špatný den.

Videa použitá při výzkumu:

V1 <https://www.youtube.com/watch?v=V5njRIkWKkk>

V2 <https://www.youtube.com/watch?v=A6V3Vxj3v-A>

V3 <https://www.youtube.com/watch?v=4vFTMjYJTnY>

V4 <https://www.youtube.com/watch?v=Dy9Amm6SioY>

V5 <https://www.youtube.com/watch?v=m28ssDNSv0o>

V6 <https://www.youtube.com/watch?v=JMjXvsCLu6s>

V7 <https://www.youtube.com/watch?v=o4bIDtGfE7o>

V8 <https://www.youtube.com/watch?v=wA5JqE45JkE>

V9 <https://www.youtube.com/watch?v=X21mJh6j9i4>

Video použité při pilotáži s R1: <https://www.youtube.com/watch?v=ZAF9oQJ2a0g>

Příloha č. 3 – Tabulka tvarů ruky českého znakového jazyka¹

základní tvar ruky	a) °	b) l	c) ^	d) ”	e) ”	f) =	g), h)		
zavřená ruka									
a	A		S					s	TA
skrčená ruka									
o								t	dO
c	C	x							
ruka s prsty u sebe									
b	B	n	N	m	M	h	H	I	j
ruka s prsty od sebe									
4	5w				6W	7			

¹ Tabulku tvarů ruky ČZJ ochotně poskytla Lenka Okrouhliková.

ŠPATNÝ DEN

